

Nieuwsbrief maart 2009

Inhoud

- 1 Algemene ledenvergadering 2009 (uitnodiging)
- 2 VvEA verzorgde websitetekst over auteursrecht voor SLO
- 3 Leermiddelen op drift? (aankondiging VvEA-conferentie 1 oktober 2009)
- 4 *Gesignaleerd* Nieuws over open leermateriaal (december 2008-maart 2009)
- 5 Literatuurlijst educatief schrijven maart 2009

1 Algemene ledenvergadering 2009

Het bestuur nodigt u uit voor de derde algemene ledenvergadering van de Vereniging van Educatieve Auteurs op zaterdag 16 mei vanaf 13.00 uur in het Van Deyssehuis, De Lairessestraat 125 te Amsterdam. Vooraf is er een lunch vanaf 12.00 uur.

Na de ALV gaat het bestuur tot 15.00 uur met leden in gesprek over de actuele ontwikkelingen in de leermiddelenbranche naar aanleiding van de rubriek *Gesignaleerd* in deze nieuwsbrief en met het oog op het innemen van een verenigingsstandpunt hierover tijdens de VvEA-conferentie op 1 oktober 2009. Bestuurslid Agnes van Straaten-Huygen zal ter inleiding vertellen over haar ervaring met de digitalisering van haar biologiemethode.

Leden die aanwezig willen zijn worden in verband met de organisatie van de lunch verzocht zich vóór 13 mei aan te melden via info@educatieveauteurs.nl.

Agenda

- 1 Opening
- 2 Vaststelling agenda
- 3 Vaststelling notulen ALV 2008
- 4 Jaarverslag 2008 (incl. financieel jaarverslag)
- 5 Huishoudelijk reglement
- 6 Verkiezing bestuursleden
- 7 Beleidsvoornemens 2009-2010
- 8 Begroting 2009
- 9 Rondvraag
- 10 Sluiting

2 VvEA verzorgde websitetekst over auteursrechten voor SLO

Leraren die zelf educatief materiaal samenstellen of schrijven hebben bij het gebruik van materiaal van derden te maken met allerlei regelingen op het gebied van auteursrechten. Voor duidelijke informatie over hun rechten en plichten kunnen zij sinds kort terecht op www.leermiddelenplein.nl op het onderdeel Kenniscentrum leermiddelen.

In opdracht van SLO (*Nationaal expertisecentrum voor Leerplan Ontwikkeling*) stelde de VvEA met deskundige hulp van coördinator Annemarie van Toorn en advocaat Jan-Kees Govers voor deze website een lijst op van veelgestelde vragen met antwoorden. Een voorbeeld: 'Op onze school maken wij de leermiddelen voor alle vakken zelf. Nu moet ik toetsen maken waarmee ik de vorderingen van mijn eigen leerlingen kan toetsen. Zelf goede toetsvragen bedenken kan ik niet. Daarom wil ik een toets maken door vragen uit verschillende bestaande lesmethoden te gebruiken. Mag dat?' Kijk voor het antwoord op <http://www.leermiddelenplein.nl/vragen-over-auteursrecht/>.

3 Leermiddelen op drift?

Op donderdag 1 oktober 2009 organiseert de Vereniging van Educatieve Auteurs (VvEA) in samenwerking met hogeschool Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) en Stichting Leerplanontwikkeling (SLO) een conferentie over actuele ontwikkelingen in de leermiddelenbranche in Nederland onder de titel *Leermiddelen op drift?*.

Doelgroepen: Educatieve auteurs, waaronder leraar-auteurs, en andere belanghebbenden
Tijd en plaats: Donderdag 1 oktober 2009, 10.00 tot 16.30 uur, Fontys-Mollergebouw, Pr. Goosenslaan 1-01, 5022 DM Tilburg (zie route www.fontys.nl/flot)

Programma:

9u30-10.00 uur	Ontvangst
10.00-10.10 uur	Opening door Tom van der Geugten (voorzitter VvEA)
10.10-11.00 uur	Korte presentatie door dagvoorzitter Anoenk Huisman (FLOT) van de uitkomsten van het vooraf uitgevoerde competentieonderzoek onder conferentiedeelnemers, met aansluitend: Panelgesprek met actoren in de leermiddelenwereld over de presentatie en actuele ontwikkelingen in de leermiddelenbranche: - Ans Buys (directeur FLOT) - Tom van der Geugten (VvEA) - Leonne Leurink (SLO) - Herman Rigter (projectleider DigilessenVO) - Joost van Rijn (algemeen directeur O.R.S. Lek en Linge, Culemborg) - ? (GEU)
11.00 uur	Pauze
11.30-12.30 uur	Workshopronde 1: Wat kan ik al en wat wil ik nog leren? Informatie-uitwisseling n.a.v. het VvEA-competentieprofiel o.l.v. VvEA-leden in groepen van verwante schoolvakken: - talen - exact - zaakvakken
12.30-13.30 uur	Lunch
13.30-14.30 uur	Workshopronde 2: Leren of informeren (I) Naar keuze: Scholing over competenties van het werkerrein: - media - didactiek - teamwerk - ondernemen Informatie over / verzorgd door: - Nascholing door FLOT - VvEA - DigilessenVO - Ruud de Moor Centrum (OUN) - SLO - GEU (o.v.)
14.30-15.00 uur	Pauze
15.00-16.00 uur	Workshopronde 3: Leren of informeren (II) Idem als 2.
16.00-16.30 uur	Informeel afsluiting met borrel

Kosten: € 120,- (desgewenst inclusief lidmaatschap van VvEA tot 1 januari 2011)

Deelname is gratis voor leden van de VvEA.

Informatie: t.vandergeugten@fontys.nl

4 Gesignaleerd

Nieuws over open leermateriaal (december 2008-maart 2009)

Het ziet er naar uit dat 2009 een bewogen jaar wordt wat schoolboeken betreft. Sinds de Eerste Kamer in mei 2008 instemde met de invoering van de 'gratis schoolboeken' in het voortgezet onderwijs, verschijnen elke week wel opiniestukken en achtergrondverhalen in de media over de gevolgen hiervan. Het afgelopen jaar, 2008, leek de discussie vooral te gaan over hoe scholen wel en niet mogen aanbesteden en wat de rol van de uitgevers daarbij zal zijn. Dit jaar is, mede door toedoen van minister Plasterk, een andere discussie sterk in opkomst: Wat is de toekomst van die schoolboeken eigenlijk? Zijn er over een paar jaar nog wel schoolboeken of is alles dan digitaal? En wie maken dat leermateriaal in de toekomst en komt daar nog wel een uitgever aan te pas? Op verzoek van het bestuur zorgt VvEA-lid Fons Alkemade vanaf deze nieuwsbrief voor een samenvatting van wat in diverse media is gesignaleerd.

Wikiwijs

Menig auteur zal op zijn minst de wenkbrauwen hebben gefronst toen Plasterk in december 2008 de toespraak hield waarin hij Wikiwijs introduceerde (deze toespraak is te vinden op www.minocw.nl/actueel/toespraken). De website van zijn ministerie definieert Wikiwijs als volgt: "Wikiwijs is een Wikipedia-achtige webtoepassing die docenten (en anderen) in staat stelt zelf digitaal lesmateriaal te ontwikkelen en te delen. De lesstof op Wikiwijs kan steeds verder aangevuld of verbeterd worden. Iedereen kan het lesmateriaal van Wikiwijs afhalen en gebruiken."

Vrijwel tegelijk met zijn toespraak stuurde Plasterk een brief naar de Tweede Kamer waarin hij reageerde op het rapport 'Onderwijs en open leermiddelen' dat in september 2008 was aangeboden aan de onderwijscommissie van de Kamer. De Kamer had zelf om dit rapport verzocht, in juni 2007 bij de Onderwijsraad. Het rapport is te vinden op www.onderwijsraad.nl/publicaties/2008 en de brief van de minister op www.onderwijsraad.nl/upload/publicaties/273/documenten/brief_tk_3_december.pdf.

In de brief laat de minister blijken dat hij het eens is met de aanbevelingen uit het rapport en dat hij zal stimuleren dat leraren meer gaan en kunnen 'arrangeren' met behulp van digitale leermiddelen. De minister kondigt in de brief ook aan dat hij, zoals de Onderwijsraad aanbeveelt, een stuurgroep wenst die allerlei aspecten rond open leermiddelen, zoals juridische, in kaart brengt. Deze stuurgroep zou mooi kunnen aansluiten bij de al bestaande stuurgroep van het programma Stimulering Gebruik Digitaal Leermateriaal van Kennisnet (<http://digitaalleermateriaal.kennisnet.nl/programma>).

Het werkt niet

Het ministerie is intussen wel zo fair geweest om iedereen de gelegenheid te geven zijn mening over Wikiwijs te geven. Daartoe kan men zich melden bij een forum op www.leerkrachtvannederland.nl. OCW heeft ons ook al drie stellingen gegeven voor dat forum:

- Stelling 1: 'Wikiwijs in het Onderwijs' draagt bij aan innovatie en vernieuwing van het onderwijs.
- Stelling 2: 'Wikiwijs in het Onderwijs' is een zinvol hulpmiddel voor docenten om digitaal lesmateriaal te 'ontwikkelen en te delen'.
- Stelling 3: De betrokkenheid van en controle door professionele docenten is de belangrijkste waarborg voor kwalitatief goed lesmateriaal op Wikiwijs.

Bij stelling 1 en 2 zijn op dit moment (begin maart 2009) zo'n acht serieuze berichten binnengekomen en bij stelling 3 één, dus de discussie lijkt nog niet echt van de grond te zijn gekomen...

Als het aan Plasterk ligt, zo lijkt het, wordt al het lesmateriaal in Nederland digitaal en voortdurend tussen scholen uitgewisseld. Maar de uitgevers van de 'traditionele' schoolboeken lijken daar kritisch tegenover te staan. Alle bezoekers van de NOT in januari konden de volgende woorden van Malmberg-directeur Joachim Driessen in het 'beursmagazine' tot zich nemen: "Ik erger me aan de mensen die zeggen 'alles moet op de computer'. ... Digitale leermiddelen zijn prima, maar je moet wel nadenken over hoe je ze wilt inzetten en wat dat oplevert. De kern is dat je je als docent afvraagt welk medium in een bepaalde situatie het meest effectief is om kinderen iets aan te leren. Dat kunnen dus ook schoolboeken zijn. Het gebruik van een schoolboek is niet erg. ..."

Een ander punt van kritiek van Driessen mag weinig verbazing wekken uit de mond van een uitgever. Veel scholen die zelf 'content' hebben gemaakt, bieden dat aan op het web, zodat andere scholen er ook gebruik van kunnen maken. Volgens Driessen is die uitwisseling echter nihil. "Het werkt niet. Leraren maken geen gebruik van elkaars werk. Dat is hun eer te na. Het is decennialang geprobeerd, maar er zijn nog steeds geen goede voorbeelden van scholen die elkaars lessen gebruiken", zegt Driessen.

Lesmateriaal maken is een vak

Joachim Driessen is bestuurslid van de GEU, de Groep Educatieve Uitgevers. Verderop in het artikel in het NOT-blad legt hij uit dat deze groep sterk gekant is tegen subsidie van de overheid aan scholen om zelf lesmateriaal te gaan maken. "Deze subsidies zijn marktversturende activiteiten, dus het mag gewoon niet. Er wordt straks ongelofelijk veel geld gestoken in materiaal waar van tevoren van vaststaat dat het van mindere kwaliteit is. Lesmateriaal maken is een vak."

De GEU, zo blijkt verder uit het artikel, vindt het bovendien onverantwoord om de al sterk overbelaste docenten ook nog eens met het maken van lesmateriaal op te zadelen en wijst er op dat zelf materiaal ontwikkelen helemaal niet goedkoper hoeft uit te pakken dan professioneel materiaal aanschaffen. Driessen wijst er nog op dat docenten eigenlijk liever met dat professionele materiaal willen werken.

Het interview met genoemde GEU-bestuursleden verscheen vlak nadat het rapport uitkwam van een onderzoek dat de GEU heeft laten uitvoeren door een onderzoeksbureau onder docenten en managers naar hun visie op de 'gratis schoolboeken'. Het rapport is te downloaden op de website van het onderzoeksbureau: www.duomarketresearch.nl. Uit de enquêtes blijkt dat drievijfde van alle ondervraagden een negatief oordeel velt over de nieuwe wet 'in het algemeen'. Ruim de helft voorziet geen verbetering van de kwaliteit van het onderwijs door de invoering van de wet. Iets meer dan de helft verwacht dat het krappe budget per leerling zal leiden tot het langer gebruiken van al aanwezige materialen, tot het meer inzetten van digitaal lesmateriaal en tot meer kopiëren van materialen (dat laatste denken vooral de docenten).

Drievijfde van de docenten laat weten dat de schoolleiding hen niet stimuleert om zelf lesmateriaal te gaan ontwikkelen of bestaand materiaal te gaan arrangeren en dat de leiding dat ook niet overweegt te gaan doen. Van de schoolmanagers laat ruim eenderde weten dat zij dat inderdaad niet doen.

Op haar website somt de GEU de belangrijkste conclusies uit het rapport op en laat zij haar standpunten horen (<http://www.eengezondebasisvoorgoedonderwijs.nl/themas/gratis-schoolboeken/>). De Groep vindt het budget van 316 euro per leerling te klein en vreest dat docenten straks niet over optimale leermiddelen beschikken: "De GEU is van mening dat de docent voor het uitvoeren van zijn taak gebruik moet kunnen maken van leermiddelen die passen bij zijn manier van lesgeven. Leermiddelen vormen voor docenten onmisbaar gereedschap bij het uitvoeren van zijn lestaak; zij bieden houvast en structuur. De GEU zal zich dan ook blijven inzetten voor de keuzevrijheid van docenten en scholen bij het kiezen van de leermiddelen die het beste bij hen passen."

Zegen of vloek

En wat vinden de educatieve auteurs eigenlijk van al deze ontwikkelingen? De vijf auteurs die op 13 februari dit jaar een opiniestuk in de Volkskrant publiceerden, zijn er in elk geval niet gerust op (de brief staat bijvoorbeeld op www.dunamare.nl/nieuwsbestanden/Forms/AllItems.aspx). Net als de GEU wijzen zij erop dat lesmethoden van uitgevers van een heldere leergang uitgaan terwijl van internet geplukt materiaal vaak als los zand aan elkaar hangt. Wie ziet er toe op de kwaliteit, als alle leraren in Nederland zelf lesmateriaal gaan maken? Goede docenten zijn niet noodzakelijk goede leermiddelenontwikkelaars en de benodigde digitale deskundigheid heeft ook niet iedereen. Kunnen de leerlijnen niet beter ontwikkeld worden door een kleine groep auteurs met voldoende onderwijservaring én de faciliteiten die een professionele educatieve uitgeverij hun biedt? Daarnaast wijzen zij erop dat methodes vaak een goede houvast voor (beginnende) docenten zijn, mede door de docentenhandleidingen.

Vanaf 2008 worden al 'complete lesmethodes voor vmbo, havo en vwo' door leraren en scholen gratis ter beschikking gesteld op de website van de Open Universiteit Nederland www.openmethodes.ou.nl met als toelichting: 'Scholen en leraren kunnen deze schoolboekvervangende materialen inzetten, en ze eventueel ook nog op maat van hun leerlingen snijden. Het uitgangspunt is immers dat met respect voor het auteursrecht het lesmateriaal aangevuld en verrijkt kan worden. (..) De kwaliteit van de open methodes is in handen van de auteurs, naar analogie van de open contentbeweging met bijvoorbeeld Wikipedia of de open source software (bijv. Linux).'

Sommige auteurs bieden zich inmiddels aan om scholen te ondersteunen bij het zelf maken van lesmateriaal en hopen vermoedelijk op een flinke groeiemarkt. Een van hen is VvEA-lid Tiddo Ekens, die onlangs in het tijdschrift *Van Twaalf tot Achttien* (januari 2009) het artikel 'Zelf leermiddelen ontwikkelen: zegen of vloek?' schreef (klik hier voor een interview met hem op de Onderwijsradio: www.onderwijsradio.nl/content/view/234/35/).

Ekens vertelt in het artikel over het lesmateriaal dat hij op de Digischool van Kennisnet gevonden heeft. Hij ontdekte dat de op het net geplaatste lessen nauwelijks gedownload worden, dat ze vrijwel nooit getest en beoordeeld lijken te zijn door anderen dan de docent die het heeft gemaakt en dat er nogal veel taalfouten en kromme zinnen in staan. Maar er zijn nog belangrijkere bezwaren: gebruikers van het materiaal komen er moeilijk achter hoe het past in een leerlijn, welke voorkennis verondersteld wordt, etc. En dan vindt Ekens de didactische opbouw van het aangeboden materiaal ook nog eens onvoldoende.

Hoe het mis kan gaan

In een ander artikel, getiteld 'Leermiddelen: ontwikkelproces en overdraagbaarheid' (*Van Twaalf tot Achttien*, maart 2009), geeft Ekens een treffend voorbeeld van hoe het mis kan gaan als er geen vooroverleg tussen de makers van het 'open lesmateriaal' plaatsvindt. Hij haalt een instructie aan bij een les Nederlands, afkomstig van de website van de Onderwijsvernieuwingencoöperatie (<http://www.deonderwijsvernieuwingencooperatie.nl/>). De OVC biedt, net als bijvoorbeeld Digischool (<http://leermiddel.digischool.nl/vo>), DigilessenVO (www.digilessenvo.nl) en het Ruud de Moor Centrum (Open Universiteit; www.ou.nl/rdmc), lesmateriaal aan scholen aan, die zich bij deze organisaties hebben aangesloten.

Ekens laat aan de hand van het voorbeeld zien dat voor het maken en aanbieden van lesmateriaal meer nodig is dan enthousiaste en goedbedoelende leraar-auteurs. "... je hebt ook een professioneel ontwikkelproces nodig dat een kwalitatief goed eindproduct zo goed mogelijk garandeert." Ekens gaat ook in op de zogenaamde overdraagbaarheid van lesmateriaal. Een les van een enkele docent op een enkele school is meestal nog niet direct te gebruiken door een andere docent op een andere school. "Deze overdraagbaarheid vindt vaak een sterke basis in een gevarieerd auteursteam bestaande uit auteurs van verschillende scholen, uit verschillende regio's en met verschillende invalshoeken. Een goede les schrijf je dan ook niet voor jezelf maar voor een ander." Slechte overdraagbaarheid heeft

tot gevolg dat scholen die 'open' materiaal willen gebruiken daar eerst nog veel tijd, en geld, in moeten stoppen voor het bruikbaar is.

Behoeftte aan training en ondersteuning

Die 'dure' schoolboeken van de uitgevers blijken uiteindelijk zo gek nog niet, zo zullen steeds meer scholen gaan ontdekken. Dat denkt in elk geval leraar en lerarenopleider Ton van Haperen in een opiniestuk in NRC Handelsblad van 4 maart jl.

(http://www.nrc.nl/opinie/article2169845.ece/Beter_onderwijs_kan_ook_met_minder_geld).

"Vooral zwakkere leraren", aldus Van Haperen, "hebben veel baat bij een gedegen methode en hij moet er niet aan denken dat juist deze mensen zelf lesmateriaal in elkaar gaan zetten." Hij eindigt zijn betoog aldus: "Laat experts nationaal leermateriaal ontwikkelen. En nee, dat is niet vreemd. De productie van de centrale examens gaat namelijk precies zo. Het onderwijs kan met minder heel veel beter."

Arrangeren – het woord is hierboven al gevallen – door leraren zelf is voor sommigen dus nu al een schrikbeeld. SLO heeft er inmiddels onderzoek naar gedaan, in zijn

Leermiddelenmonitor 08/09 (te downloaden op

www.leermiddelenplein.nl/1052/leermiddelenmonitor-0809-beschikbaar/). Uit dit onderzoek

van SLO onder een groot aantal lesgevers in PO en VO blijkt dat methodes nog altijd op grote schaal gebruikt worden en digitaal lesmateriaal nog altijd een vrij marginale rol speelt.

Het schrijven en vormgeven/opmaken van leermiddelen vinden de meeste leraren niet zo moeilijk maar het maken van digitale leermiddelen vindt meer dan de helft wel moeilijk. Bij het maken van leermiddelen, al dan niet digitaal, krijgt zo'n 60 procent van de leraren geen enkele ondersteuning. Gevraagd naar hun behoeften bij het zelf ontwikkelen van lesmateriaal, steken er een paar boven de rest uit: de leraren willen meer tijd krijgen om materiaal te maken en ze willen betere (professionele) training en ondersteuning daarbij.

Daarnaast vinden ze dat er meer differentiatiemogelijkheden en meer variatie in werkvormen moeten komen in hun leermiddelen.

Fons Alkemade

5 Literatuurlijst educatief schrijven maart 2009

Ook in deze nieuwsbrief hebben we weer een lijst met aanvullingen op onze literatuurcollectie, met op verzoek van leden, ook literatuur over digitale leermiddelen. Wilt u ook een publicatie toevoegen? Mail dan uw titelbeschrijving met korte bespreking naar het secretariaat. Wilt u vermelde literatuur raadplegen (in het Van Deysselhuis)? Maak dan per mail een afspraak met het VvEA-bureau.

Gerard J.A. Baars e.a., *Digitale didactiek. Concrete stappenplannen voor het gebruik van ICT in het hoger onderwijs*, Den Haag 2008.

Dit boek is primair bedoeld voor docenten in het hoger onderwijs, met aandacht voor principes voor effectief onderwijs met gebruik van ICT-middelen, het gebruik van ICT bij het uitvoeren van werkvormen, de selectie en het gebruik van online leermaterialen, het gebruik van ICT bij het begeleiden van studenten en het gebruik van ICT bij het toetsen van studenten. Zie ook www.digitaledidactiek.nl.

Gerben Blaauw en Gea Vellinga, *Eindrapportage Task Force E-learning, Deel 1, Onderzoek*, Groningen 2005.

Rapport van een onderzoek, uitgevoerd in opdracht van het Adviescollege voor de Markt, waarin onder meer aandacht voor de e-learningmarkt en kritische succesfactoren in het onderwijs bij de invoering van e-learning, zoals: 'De inzet van e-learning dient gebalanceerd te worden afgestemd op de inzet van andere leermethoden, zodanig dat deze elkaar versterken.' Downloadbaar op: http://www.e-learningproject.nl/documents/onderzoek/rapport_TFEL.pdf.

Braas, Cees en Annemieke de Schepper, *Formuleren*, Groningen / Houten 2007.

Dit boek geeft praktische aanwijzingen om te komen tot een leesbare en toegankelijke tekst, met hoofdstukken over: het schrijfproces, werkzaamheden vooraf, tekststructuur en alinea's, eenvoudig formuleren, samenhangend, direct, actief en concreet formuleren, woordkeuze en grammaticale fouten. In de visie van de twee auteurs begint het schrijfproces met een analyse van doel en publiek, waarna minutieus naar de formulering wordt gekeken als de structuur van de tekst in grote lijnen staat. In een of meer correctierondes werkt de schrijver toer naar een op de lezer toegesneden tekst.

Erkens, T.T.M.G. en H.A. Moelands, *Toetsen met open vragen. Een handleiding voor het construeren van toetsen met open vragen*, Arnhem z.j.

Brochure van het CITO om docenten een handreiking te bieden bij het zelf construeren van toetsen, met hoofdstukken over: kaders, constructie, correctievoorschriften en controlelijst.

Wim Jochems e.a. (red.), *Een geïntegreerde benadering van e-learning*, Groningen/Houten 2004.

Medewerkers van het Onderwijstechnologisch Expertisecentrum van de Open Universiteit Nederland schreven de bijdragen aan dit boek, waarbij zij erva uitgingen dat pedagogische, technologische en organisatorische eisen en mogelijkheden een even belangrijke rol spelen bij het ontwerpen en herontwerpen van onderwijs. Met onder andere hoofdstukken over: didactisch ontwerp voor -e-learning, ontwerpen voor samenwerkend leren, virtueel bedrijf, domeinmodel, educational modelling, interface-ontwerp, werkprocessen voor de ontwikkeling van geïntegreerde e-learningcursussen en een evaluatie van de ervaringen van de OUN.

Lohma, Aad, *Schrijfcodes. Verbeteradviezen bij schrijffouten*, Groningen / Houten, 2006.

Boek met handige stappenplannen en check-lists, met ook lijstjes van veel gemaakte fouten. Hoofdstukken behandelen: structuur, argumentatie, duidelijkheid, aantrekkelijkheid, gepastheid, correctheid, spelling, interpunctie, verantwoording en opmaak.

Onrust, Margreet, Arie Verhagen en Rob Doeve, *Formuleren*, Houten/Zaventem, 1993.

Studieboek voor studenten taalbeheersing, waarin taalkunde en taalbeheersing worden samengebracht, met veel voorbeelden, adviezen en oefeningen in hoofdstukken over: de organisatie van de informatie in de zin, de organisatie van de informatie in een tekst, werkwoordstijden, lijdende vorm, naamwoordstijl, lexicale cohesie, het schikken van zinnen, interpunctie en het formuleren van topic-zinnen.

Colofon

Deze nieuwsbrief verschijnt onregelmatig en is bestemd voor de leden van de VvEA. Leden krijgen de nieuwsbrief per e-mail toegestuurd. Indien u geen prijs stelt op toezending van de nieuwsbrief kunt u dit laten weten door een e-mail te sturen naar info@educatieveauteurs.nl of te bellen met 020 -320 43 78. Voor overige contactgegevens kunt u op de [website](#) kijken.